

УДК 364-787.9:364.444
DOI: 10.24144/2524-0609.2026.58.279-284

Тополянський Сергій Іванович
старший викладач
кафедра соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
serhiy.topolyanskyy@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-3033-4015>

ОСОБЛИВОСТІ ТА БАЗОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Анотація. Соціальна робота в надзвичайних ситуаціях — це спеціалізована допомога для мінімізації наслідків катастроф і відновлення функціонування суспільства. Через руйнування зв'язків та втрату ресурсів люди опиняються у стані вразливості, що потребує комплексного забезпечення базових потреб і підтримки постраждалих громад. Мета дослідження – виявити особливості, принципи та практики здійснення соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуацій, визначити її ключові завдання, інструменти та підходи до надання допомоги постраждалим групам населення. Застосовані методи дослідження: аналізу і синтезу; порівняльний аналіз; метод системного підходу; метод узагальнення та класифікації. Доведено, що соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій є важливою складовою системи соціального захисту населення. Вона спрямована на подолання соціальних наслідків катастрофічних подій, підтримку постраждалих осіб та відновлення соціальної стабільності. Ефективність соціальної роботи залежить від рівня професійної підготовки фахівців, міжвідомчої координації та активної участі громадянського суспільства. Для України розвиток цієї сфери має стратегічне значення, оскільки сучасні виклики вимагають формування ефективної системи соціальної підтримки населення в умовах кризових ситуацій.

Ключові слова: надзвичайні ситуації, соціальна робота, соціальна стійкість, управління надзвичайними ситуаціями.

Вступ. Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій постає як спеціалізований напрям професійної діяльності, орієнтований на надання комплексної допомоги особам, сім'ям і громадам, що зазнали впливу кризових подій. Її метою є мінімізація соціальних наслідків катастроф, забезпечення базових потреб постраждалих та сприяння відновленню нормального функціонування суспільства. Надзвичайні ситуації характеризуються раптовістю виникнення, масштабністю наслідків і високим рівнем невизначеності. Вони порушують звичні умови життєдіяльності, руйнують соціальні зв'язки, спричиняють втрату житла, роботи та інших життєво важливих ресурсів. У результаті цього населення опиняється у стані підвищеної соціальної вразливості та потребує різних форм підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади соціальної роботи у кризових умовах формуються на перетині різних наукових дисциплін, зокрема соціологія, психологія, соціальна політика, публічне управління та медицина. Така міждисциплінарність зумовлена складністю соціальних процесів, що виникають унаслідок катастрофічних подій. Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій охоплює широкий спектр напрямів діяльності, спрямованих на задоволення базових потреб населення та відновлення соціальних зв'язків.

Проблематика соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуацій є предметом активного наукового дослідження в українській науці. Значна увага приділяється ролі соціальних працівників у процесах реагування, відновлення та профілактики кризових явищ, підготовці до надзвичайних ситуацій тощо. Дослідження акцентують на необхідності застосування травмоорієнтованих і психосоціальних підходів, розвитку міжвідомчої взаємодії та посилення професійної підготовки фахівців.

У межах огляду праць встановлено, що основними напрямками сучасних досліджень є: соціальні інтервенції у кризових умовах, вплив надзвичайних ситуацій на різні групи населення, проблеми підго-

товки соціальних працівників і оцінка психічного здоров'я постраждалих від війни [1; 14; 18]. Окремий напрям досліджень стосується підготовки соціальних працівників до надзвичайних ситуацій, підкреслюють, що соціальна робота повинна бути інтегрована у систему управління ризиками та включати безперервний процес підготовки, орієнтований на потреби громад [22–23]. Важливим є також розвиток технологічних підходів, впливи цифрових технологій на доступність соціальних послуг для вразливих категорій населення заснованих на соціальній справедливості та екосоціальній перспективі [22]. Крім того, у працях розглядаються питання соціальної вразливості населення та недостатньої інтеграції наукових знань у практику, що ускладнює ефективне реагування на кризові ситуації, а також посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей із питань психічного здоров'я [21]. Також дослідники зазначають, що доказова база соціальної роботи у сфері надзвичайних ситуацій ще перебуває на етапі становлення, а значна частина публікацій має описовий або кейсовий характер. Значну частину джерел із дослідження даної проблеми складають нормативно-правові акти [2–13; 16; 17].

Мета статті: дослідження особливостей, принципів і практики здійснення соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуацій, визначення її ключових завдань, підходів до надання допомоги постраждалим групам населення.

Методологічну основу дослідження складають теоретичні й емпіричні методи, оскільки тема має як науково-аналітичний, так і прикладний характер. Основні методи дослідження з теоретичних застосовуються наступні: метод аналізу і синтезу (застосовується для узагальнення наукових підходів до соціальної роботи в кризових умовах); метод порівняльного аналізу (використаний для зіставлення міжнародного та українського досвіду реагування на надзвичайні ситуації); метод системного підходу (дозволяє розглядати соціальну роботу як цілісну систему взаємо-

дії інституцій, фахівців і отримувачів послуг); метод узагальнення та класифікації (здіяний для виділення типів надзвичайних ситуацій і відповідних практик соціальної допомоги).

Виклад основного матеріалу. Сьогодні роль соціальних працівників змінюється – вони стають активним агентом управління, що забезпечує стійкість суспільства. Війна як екстремальна ситуація спричиняє глибокі психологічні травми, руйнує інфраструктуру та змушує людей покидати домівки. У цих умовах особливої уваги потребують ветерани, чия адаптація до цивільного життя є складним процесом, що вимагає підтримки держави та фахівців. Не менш важливими для подолання криз є залученість громадян та використання цифрових інструментів соціальної роботи. Ефективність соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуацій базується на чіткій нормативно-правовій базі, що визначає механізми реагування держави та розподіл повноважень. В Україні ця система охоплює акти з цивільного захисту, соціального забезпечення та гуманітарної допомоги. Соціальна робота є стратегічно важливою для подолання наслідків катастроф і відновлення стабільності. Її успіх залежить від професіоналізму фахівців, міжвідомчої координації та участі громадянського суспільства.

Надзвичайні ситуації характеризуються раптовістю виникнення, масштабністю наслідків і високим рівнем невизначеності. Вони порушують звичні умови життєдіяльності, руйнують соціальні зв'язки, спричиняють втрату житла, роботи та інших життєво важливих ресурсів. У результаті цього населення опиняється у стані підвищеної соціальної вразливості та потребує різних форм підтримки. У науковому дискурсі поняття «надзвичайна ситуація» визначається як обстановка, що загрожує життю людей і стабільності території через аварії чи катастрофи. Їх класифікують на природні, техногенні, соціальні та воєнні. Теоретична база соціальної роботи в таких умовах є міждисциплінарною, поєднуючи соціологію, психологію, право та медицину для аналізу складних наслідків криз.

Одним із базових концептуальних підходів є соціальна вразливість, яка виходить із нерівної здатності різних груп населення протистояти кризовим явищам. Найбільш уразливими категоріями є діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї та особи, що перебувають у складних життєвих обставинах. Відповідно, одним із ключових завдань соціальної роботи є зменшення рівня вразливості через надання адресної допомоги та створення умов для соціальної адаптації.

Важливе місце посідає концепція резильєнтності, яка передбачає здатність індивідів та соціальних систем адаптуватися до негативних змін, зберігати функціональність і відновлюватися після криз [24]. У цьому контексті соціальні працівники виступають не лише як надавачі допомоги, а й як фасилітатори процесів соціального відновлення та зміцнення потенціалу громад. Не менш значущою є концепція соціального капіталу, яка підкреслює роль соціальних зв'язків, довіри та солідарності у подоланні кризових ситуацій. Практика показує, що громади з високим рівнем соціальної згуртованості ефективніше реагують на виклики та швидше відновлюються після катастроф. Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій ґрунтується на низці фундаментальних принципів, серед яких гуманізм, повага до людської гідності, доступність і адресність допомоги, комплексність підходів, міжвідомча координація та оперативність реагування. Водночас важливу роль відіграє етичний вимір діяльності соціального працівника,

що передбачає дотримання конфіденційності, недискримінації, добровільності отримання допомоги та поваги до культурних і релігійних особливостей клієнтів [20, с.336-339]. Отже, теоретичні засади соціальної роботи в умовах надзвичайних ситуацій формують цілісну методологічну основу для організації ефективної допомоги постраждалим, сприяють зниженню соціальних ризиків і забезпечують підтримання соціальної стабільності в умовах кризових трансформацій.

Варто наголосити, що соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій охоплює широкий спектр напрямів діяльності, спрямованих на задоволення базових потреб населення та відновлення соціальних зв'язків. Одним із ключових напрямів є оперативна соціальна допомога. Вона включає забезпечення постраждалих продуктами харчування, одягом, предметами першої необхідності та тимчасовим житлом. Іншим важливим напрямом є соціально-психологічна підтримка населення. Переживання катастрофічних подій часто супроводжується сильними емоційними переживаннями, такими як страх, тривога, депресія та почуття втрати. Соціальні працівники спільно з психологами допомагають людям подолати наслідки травматичного досвіду та адаптуватися до нових умов життя.

Значну роль відіграє інформаційно-консультативна допомога. Під час криз люди часто не володіють необхідною інформацією щодо можливостей отримання соціальних виплат, медичних послуг чи правової допомоги. Соціальні працівники надають консультації, допомагають оформлювати документи та сприяють доступу до соціальних програм [1, с.44-49]. Важливим напрямом є також соціальна адаптація та інтеграція постраждалих у нові соціальні умови. Це особливо актуально для внутрішньо переміщених осіб, які змушені залишити свої домівки. Соціальні працівники допомагають таким людям знайти житло, працевлаштуватися та інтегруватися у нові громади.

Наголосимо, що в системі реагування на надзвичайні ситуації соціальний працівник виступає ключовим суб'єктом соціального управління, забезпечуючи зв'язок між постраждалим населенням, державними інституціями та громадськими організаціями. Його діяльність має комплексний характер і спрямована на мінімізацію соціальних наслідків кризових подій, підтримку вразливих груп та відновлення соціальної стабільності.

Виділимо деякі основні, на наш погляд, функції:

1. *Діагностично-аналітична функція.* Соціальний працівник проводить діагностику для виявлення критичних проблем (житло, їжа, медицина) та рівня вразливості груп. Це стає основою для планування подальшої допомоги.

2. *Організаційно-координаційна функція.* Соціальний працівник забезпечує координацію та налагоджує взаємодію між держструктурами (зокрема ДСНС), місцевою владою та міжнародними організаціями. Соціальний працівник діє як посередник, узгоджуючи дії та розподіл ресурсів, щоб уникнути дефіциту або дублювання допомоги.

3. *Соціально-захисна функція.* Ця функція передбачає забезпечення доступу до соціальних гарантій, оформлення статусів (ВПО, постраждалих, ветеран тощо), захист прав і законних інтересів громадян. Соціальний працівник сприяє реалізації політик, що формуються відповідними відомствами й державними органами влади, зокрема, Міністерством соціальної політики України.

4. *Психосоціальна підтримка.* В умовах криз надзвичайно важливою є робота з психологічними

наслідками травматичних подій. Соціальний працівник надає первинну емоційну підтримку, сприяє подоланню стресу і тривожності, працює з проявами посттравматичних станів. У цьому контексті важливим є розвиток резильєнтності як індивідуального та колективного ресурсу.

5. *Інформаційно-комунікативна функція.* Соціальний працівник виконує роль комунікатора інформує населення про доступні послуги та допомогу, пояснює алгоритми дій у кризових ситуаціях, забезпечує зворотний зв'язок між громадянами і владою. Ефективна комунікація сприяє зниженню паніки та підвищенню довіри до інституцій.

6. *Ресурсно-мобілізаційна функція.* Соціальний працівник залучає ресурси громади, активізує волонтерські ініціативи, сприяє розвитку мереж підтримки. Тут ключову роль відіграє соціальний капітал, який забезпечує ефективність взаємодії між людьми.

7. *Реабілітаційно-відновлювальна функція.* На етапі посткризового відновлення діяльність спрямована на соціальну адаптацію постраждалих, відновлення соціальних ролей і зв'язків, інтеграцію у громаду. Особлива увага приділяється довгостроковій підтримці вразливих груп.

8. *Превентивна функція.* Соціальний працівник бере участь у запобіганні негативним наслідкам криз через підготовку населення до можливих ризиків, формування культури безпеки, участь у розробці соціальних програм і стратегій реагування.

Загалом, функції соціального працівника у системі реагування на надзвичайні ситуації є багатомірними та інтегративними. Вони охоплюють як оперативне реагування, так і довгострокове відновлення, поєднуючи аналітичну, організаційну, соціальну та психологічну складові. У сучасних умовах роль соціального працівника трансформується від виконавця окремих послуг до активного агента соціального управління, здатного впливати на стійкість і відновлення суспільства в цілому [23].

Війна – це найтяжча надзвичайна ситуація, що спричиняє значні людські втрати, руйнування та масове переміщення. Постійна загроза життю та травматичний досвід (бойові дії, окупація, втрати) викликають сильний психологічний стрес. Це призводить до тривалих порушень психічного здоров'я, зокрема до розвитку посттравматичного стресового розладу. Соціальна робота є ключовою у подоланні психотравм: фахівці надають первинну підтримку, відновлюють відчуття безпеки та зруйновані соціальні зв'язки. Психосоціальна допомога включає консультації, тренінги, арт-терапію та реабілітаційні програми. Важливими аспектами також є інформування населення, подолання стигми щодо психічних розладів та залучення міжнародних організацій, які допомагають у підготовці кризових консультантів [15, с.193-199; 18, с. 19-22].

Отже, подолання психологічних наслідків війни є одним із ключових завдань сучасної соціальної роботи. Ефективність цієї діяльності значною мірою залежить від комплексного підходу, який поєднує психологічну допомогу, соціальну підтримку та розвиток громадських ресурсів.

Війна формує нову соціальну групу – ветеранів, чия адаптація до цивільного життя потребує комплексної підтримки. Через труднощі з працевлаштуванням, психотравми та зміни в родині соціальна робота стає ключовою для їхньої реінтеграції. Реабілітація включає психологічну та медичну допомогу, професійну перепідготовку та юридичний супровід. Окремим важливим напрямом є робота з сім'ями ветеранів для відновлення гармонійних стосунків і по-

долання спільної психологічної напруги [21].

Важливим напрямом є також розвиток ветеранських спільнот, які сприяють взаємній підтримці та обміну досвідом між колишніми військовослужбовцями. Такі спільноти допомагають ветеранам відновлювати соціальні зв'язки та формувати нову систему соціальної ідентичності.

Діти належать до найбільш уразливих категорій населення під час кризових подій. Надзвичайні ситуації можуть суттєво впливати на їхній фізичний, емоційний і соціальний розвиток. Втрата дому, розлука з близькими, зміна соціального середовища та переживання травматичних подій можуть призводити до серйозних психологічних наслідків. Соціальна робота з дітьми у кризових умовах спрямована на забезпечення їхньої безпеки, підтримку психоемоційного стану та створення умов для подальшого розвитку. Одним із ключових напрямів є захист прав дитини, який передбачає запобігання насильству, експлуатації та іншим формам порушення прав дітей. Важливим елементом соціальної підтримки є створення дружніх до дітей просторів, де вони можуть отримувати психологічну допомогу, брати участь у навчальних і творчих заходах, а також спілкуватися з однолітками. Такі простори сприяють відновленню відчуття безпеки та стабільності. Соціальні працівники також відіграють важливу роль у забезпеченні доступу дітей до освіти. У кризових умовах освітній процес часто переривається, що може негативно впливати на розвиток дитини. Тому одним із пріоритетів є організація альтернативних форм навчання та підтримка освітніх програм. Особливу увагу приділяють дітям, які втратили батьків або були змушені покинути свої домівки. У таких випадках соціальні служби організують опіку, прийомні сім'ї або інші форми сімейного виховання.

Підкреслимо ще один важливий момент. Одним із важливих ресурсів подолання кризових ситуацій є потенціал місцевих громад. Саме громади часто стають першими осередками допомоги постраждалим, забезпечуючи підтримку на локальному рівні. У багатьох країнах світу значну роль у реагуванні на кризові події відіграє волонтерський рух. Волонтери беруть участь у наданні гуманітарної допомоги, організації тимчасового житла, проведенні соціальних та психологічних програм підтримки. В Україні волонтерський рух набув особливої ролі після початку російсько-української війни. Громадські ініціативи активно долучаються до допомоги військовим, внутрішньо переміщеним особам та постраждалим громадам. Співпраця соціальних служб із громадськими організаціями та волонтерами дозволяє значно підвищити ефективність соціальної допомоги. Вона сприяє мобілізації ресурсів суспільства та формуванню культури взаємної підтримки.

Сучасний розвиток інформаційних технологій відкриває нові можливості для організації соціальної допомоги. У кризових ситуаціях цифрові платформи дозволяють швидко поширювати інформацію, координувати гуманітарні ресурси та забезпечувати доступ до соціальних послуг. Одним із перспективних напрямів є використання онлайн-консультування, що дозволяє надавати психологічну та соціальну допомогу дистанційно. Це особливо важливо у випадках, коли фізичний доступ до постраждалих територій є обмеженим. Цифрові інструменти також сприяють підвищенню ефективності управління соціальними програмами, оскільки дозволяють здійснювати моніторинг потреб населення та аналіз результатів соціальних заходів [22, с.651-654].

Урешті, ефективність соціальної роботи в умо-

вах надзвичайних ситуацій значною мірою залежить від наявності чіткої нормативно-правової бази, яка визначає механізми реагування держави на кризові явища, розподіл повноважень між органами влади та порядок надання соціальної допомоги постраждалому населенню. В Україні така система формувалася поступово і сьогодні охоплює комплекс законодавчих актів, що регулюють сферу цивільного захисту, соціального забезпечення, гуманітарної допомоги та захисту прав людини. Відправною точкою є звісно Конституція України [17]. Одним із ключових нормативно-правових актів у цій сфері є й «Кодекс цивільного захисту України» [16]. Цей документ визначає правові та організаційні засади функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, порядок запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, а також механізми захисту населення і територій від їхніх наслідків. Кодекс передбачає комплекс заходів, спрямованих на евакуацію населення, надання медичної допомоги, організацію гуманітарної підтримки та соціального захисту постраждалих осіб. Важливим нормативним актом, що регулює діяльність соціальних служб, є Закон України «Про соціальні послуги» [2]. У ньому визначено основні принципи надання соціальних послуг, категорії осіб, які мають право на соціальну підтримку, а також механізми організації соціального обслуговування. Закон передбачає, що соціальні послуги можуть надаватися особам, які опинилися у складних життєвих обставинах, у тому числі внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або стихійних лих.

Значну роль у регулюванні соціальної допомоги населенню відіграє Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [3]. Він визначає правові та організаційні засади здійснення соціальної роботи, спрямованої на підтримку сімей і дітей, в тому числі й тих, які опинилися у складних життєвих обставинах. У контексті надзвичайних ситуацій цей закон створює правову основу для організації соціальної підтримки постраждалих сімей, а також для захисту прав дітей у кризових умовах.

Особливе значення для України має законодавство, спрямоване на підтримку громадян, які постраждали внаслідок війни. Зокрема, важливим нормативним документом є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [10]. Він визначає правовий статус внутрішньо переміщених осіб, гарантії їхнього соціального захисту, порядок отримання державної допомоги та механізми інтеграції у нові громади. Соціальні працівники відіграють важливу роль у реалізації положень цього закону, забезпечуючи доступ ВПО до соціальних послуг і програм підтримки. Питання соціального захисту осіб, які брали участь у бойових діях, регулює Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4]. Документ визначає правовий статус ветеранів, учасників бойових дій, осіб із інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих військовослужбовців. Закон передбачає широкий спектр соціальних гарантій, включаючи медичну допомогу, реабілітацію, пільги та соціальні виплати.

Окрему групу нормативних актів становлять документи, що регулюють державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. У цьому контексті важливим є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [8], який крім іншого визначає порядок отримання та надання соціальних послуг під патронатом держави. Важливе значення для організації соціальної підтримки на-

селення мають також інші нормативно-правові акти, які регулюють порядок надання соціальних виплат, компенсацій і пільг постраждалим громадянам, військовим та їхнім сім'ям, дітям, захищають права та інтереси інвалідів, ветеранів праці та громадян похилого віку, сприяють соціальному становленню та розвитку та ін. [6–7; 9; 11–13]. Такі документи визначають механізми фінансування соціальних програм, процедури оформлення допомоги та порядок взаємодії між державними органами.

Інтеграція українського законодавства у міжнародну правову систему та адаптація до стандартів ЄС зміцнюють соціальну політику та гуманітарну співпрацю. Проте сучасні виклики вимагають подальшого вдосконалення бази, зокрема в питаннях психосоціальної підтримки, реабілітації ветеранів та допомоги ВПО. Пріоритетами розвитку залишаються підвищення ефективності захисту населення, посилення міжвідомчої координації та впровадження інноваційних підходів до управління в кризових умовах.

Міжнародний досвід (ООН, Червоний Хрест, ВООЗ) [19] пропонує різні моделі соціальної допомоги в кризових умовах. У США соціальні служби тісно співпрацюють із цивільним захистом для допомоги громадам після лих, а в ЄС акцент роблять на професійній підготовці: тренінгах із кризового консультування, стрес-менеджменту та міжкультурної комунікації. Через російську агресію соціальною роботою в Україні набула особливої актуальності. Ключовим напрямом стала допомога ВПО: супровід у виплатах, відновлення документів та забезпечення доступу до медицини й освіти. Важливу роль у цій системі відіграють волонтери та міжнародні гуманітарні організації.

Сучасні виклики вимагають підготовки кризових фахівців, розвитку психологічної реабілітації, цифровізації сервісів та оновлення законодавства. Ключовим напрямом є посилення громадської стійкості (community resilience) – активне залучення громад до подолання криз, відновлення інфраструктури та тісна співпраця держави з міжнародним і громадським секторами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій є важливою складовою системи соціального захисту населення. Вона спрямована на подолання соціальних наслідків катастрофічних подій, підтримку постраждалих осіб та відновлення соціальної стабільності. Ефективність соціальної роботи залежить від рівня професійної підготовки фахівців, міжвідомчої координації та активної участі громадянського суспільства. Для України розвиток цієї сфери має стратегічне значення, оскільки сучасні виклики вимагають формування ефективної системи соціальної підтримки населення в умовах кризових ситуацій. Водночас невирішеною раніше частиною проблеми залишається недостатня розробленість цілісних моделей соціальної роботи в умовах різних типів надзвичайних ситуацій (особливо воєнних), обмежена кількість емпіричних досліджень, що оцінюють ефективність конкретних соціальних інтервенцій, недостатня інтеграція соціальної роботи у системи державного антикризового управління, брак адаптованих методик роботи з різними вразливими групами (ВПО, ветерани, діти, люди похилого віку), розрив між теоретичними напрацюваннями та практикою соціальної роботи, а також недостатня увага до довгострокової соціальної реабілітації та відновлення громад.

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту частково використовувались при перекладі окремих понять.

Список використаної літератури

1. Губар О., Белова І. Кризове консультування в соціальній роботі: інтеграція психологічного підходу як основи ефективної допомоги клієнтам. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. Вип.3. С.43–52. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.6>
2. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
3. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
4. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
6. Закон України «Про соціальний захист дітей війни». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T042195>
7. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>
8. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
9. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
11. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12/en/ed20120101#Text>
12. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
13. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>
14. Козлова І.М. Методика соціальної роботи з постраждалими від війни. Херсон: Олді-плюс, 2023. 71 с.
15. Козлова, В., Новікова, Н. Соціальний працівник як агент змін у період суспільних криз: роль і виклики. *Social Work and Education*. 2025. Вип.12 (2). С.192–201. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.2.5>
16. Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
17. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
18. Кудінова М., Кожанова Д. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб: теоретичний аналіз проблеми. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2024. Вип.2 (63). С.17–24. <https://doi.org/10.32689/maur.psych.2024.2.2>
19. Кульницький І. Управління соціальними ризиками. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-111>
20. Мацейко Н. Соціальна робота в умовах надзвичайних ситуацій: реалізація підходу резилієнс. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (25–26 жовтня 2023 р.)*. Запоріжжя: БДПУ, 2023. С.335–344.
21. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я: видання 2-ге, оновлене та доповнене / В.Горбунова, О.Савиченко, І.Тичина, Н.Портницька, 2024. URL: <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/posibnyk-posylennya-spromozhnosti-soczialnyh-praczivnykiv-zdijsnyuvtay-psyhosocialnu-pidtrymku-veteraniv-ta-yih-simej-z-pytan-psyhichnogo-zdorovya.pdf>
22. Скочко М., Салата Н. Вплив цифрових технологій на доступність соціальних послуг для вразливих категорій населення. *Social Work and Education*. 2025. Вип. 12 (4). Р.650–660. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.4.7>
23. Соціальний працівник та його професійна ідеологія. URL: <https://surl.li/lqdbw>
24. Chereniak I., Tokar M. (2024). Effective governance and the doctrine of «total defence» as factors of state stability in wartime. *Democratic Governance*. 2024. Vol.17 (1). P.5–17. <https://doi.org/10.23939/dg2024.05>

References

1. Hubar, O., & Belova, I. (2025). Kryzove konsul'tuvannya v sotsial'nij roboti: intehratsiia psykholohichnoho pidkhdodu iak osnovy efektyvnoi dopomohy kliientam [Cross-Consultation in Social Work: Integration of Psychological Approach as a Basis of Effective Client Support]. *Vvichlyvist'. Humanitas*. 3, 43–52. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.3.6> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro sotsial'ni posluhy» [Law of Ukraine «On Social Services»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu dopomohu simiam z dit'my» [Law of Ukraine «On State Assistance to Families with Children»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro status veteraniv viny, harantii ikh sotsial'noho zakhystu» [Law of Ukraine «On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Security»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsial'noho zakhystu bezdomnykh osib i bezprytul'nykh ditei» [Law of Ukraine «On the Fundamentals of Social Protection of Homeless Persons and Homeless Children»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15> [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy «Pro sotsial'nyi zakhyst ditei viny» [Law of Ukraine «On Social Protection of Military Children»]. <https://ips.ligazakon.net/document/T042195> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro sotsial'nyi i pravovyi zakhyst vijs'kovosluzhbovtsiv ta chleniv ikh simei» [Law of Ukraine «On Social and Legal Protection of Military Personnel and Their Families»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrainy «Pro derzhavni sotsial'ni standarty ta derzhavni sotsial'ni harantii» [Law of Ukraine «On State Social Standards and State Social Guarantees»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro zainiatist' naseleennia» [Law of Ukraine «On the establishment of a population»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishn'o peremishchenykh osib» [Law of Ukraine «On the protection of the rights and freedoms of internally displaced persons»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].

11. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsial'noi zakhyshchenosti invalidiv v Ukraini» [Law of Ukraine «On the principles of social insurance of invalids in Ukraine»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12/en/ed20120101#Text> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady sotsial'noho zakhystu veteraniv pratsi ta inshykh hromadian pokhyloho viku v Ukraini» [Law of Ukraine «On the principles of social insurance of veterans of labor and other citizens of old age in Ukraine»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy «Pro spryannia sotsial'nomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini» [Law of Ukraine «On promoting social development and youth development in Ukraine»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> [in Ukrainian].
14. Kozlova, I.M. (2023). Metodyka sotsial'noi roboty z postrazhdalymy vid vijny [Method of social work with victims of crime]. *Oldi-plius* [in Ukrainian].
15. Kozlova, V., & Novikova, N. (2025). Sotsial'nyi pratsivnyk iak ahent zmin u period suspil'nykh kryz: rol' i vyklyky [Social worker as a change agent during the period of social crisis: roles and challenges]. *Social Work and Education*, 12 (2), 192–201. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.2.5> [in Ukrainian].
16. Kodeks tsyvil'noho zakhystu Ukrainy [Code of Civil Procedure of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> [in Ukrainian].
17. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> [in Ukrainian].
18. Kudinova, M., & Kozhanova, D. (2024). Psykholohichni osoblyvosti vnutrishn'o peremishchenykh osib: teoretychnyi analiz problemy [Psychological characteristics of internally displaced persons: theoretical analysis of problems]. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noi akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia*, 2 (63), 17–24. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.2.2> [in Ukrainian].
19. Kul'chyts'kyi, I. (2024). Upravlinnia sotsial'nymy ryzykamy [Management of social risks]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, 68. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-111> [in Ukrainian].
20. Matseiko, N. (2023). Sotsial'na robota v umovakh nadzvychainykh sytuatsij: realizatsiia pidkhodu rezyliens [Social work in emergency situations: implementation of the resilience approach]. *Sotsial'no-osvitni dominanty profesinonii pidhotovky fakhivtsiv sotsial'noi sfery ta inklyuzyvnoi osvity – Proceedings of All-Ukrainian conference* (pp.335-344). [in Ukrainian].
21. Horbunova V., Savychenko O., Tychyna, I., & Portnyts'ka, N. (2024). *Metodychni posibnyk dlia sotsial'nykh pratsivnykiv: Posylennia spromozhnosti sotsial'nykh pratsivnykiv zdiisniuvaty psykhosotsial'nu pidtrymku veteraniv ta ikh simej z pytan' psykhichnoho zdorovia* [Methodological opportunities for social workers: Strengthening the capacity of social workers to provide psychosocial support to veterans and their families on mental health issues]. <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/posibnyk-posylennia-spromozhnosti-soczialnykh-praczivnykiv-zdijsnyuvtay-psyhosoczialnu-pidtrymku-veteraniv-ta-yih-simej-z-pytan-psyhichnogo-zdorovya.pdf> [in Ukrainian].
22. Skochko, M., & Salata, N. (2025). Vplyv tsyfrovyykh tekhnolohij na dostupnist' sotsial'nykh posluh dlia vrazlyvykh katehorij naseleння [The impact of digital technologies on the accessibility of social services for vulnerable categories of the population]. *Social Work and Education*, 12 (4), 650–660. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.25.4.7> [in Ukrainian].
23. Sotsial'nyy pratsivnyk ta ioho profesiina ideolohiia [The social worker and his professional ideology]. <https://surl.li/lqdbw> [in Ukrainian].
24. Cherleniak, I., & Tokar, M. (2024). Effective governance and the doctrine of «total defence» as factors of state stability in wartime. *Democratic Governance*, 17 (1), 5–17. <https://doi.org/10.23939/dg2024.05>.

Рукопис надійшов: 02.03.2026

Перше рішення: 01.04.2026

Доопрацьовано (раундів: 1): 06.04.2026

Прийнято до друку: 21.04.2026

Опубліковано онлайн: 30.04.2026

Topolyanskyi Serhii

Senior Lecturer

Department of Sociology and Social Work

State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

FEATURES AND BASIC ASPECTS OF MODERN SOCIAL WORK IN EMERGENCY SITUATIONS

Abstract. Social work in emergencies is a specialized form of assistance aimed at minimizing the consequences of disasters and restoring the functioning of society. Due to the destruction of ties and the loss of resources, people find themselves vulnerable, requiring comprehensive provision of basic needs and support for affected communities. The purpose of the study is to identify the features, principles, and practices of social work in emergencies, to determine its key tasks, tools, and approaches to assisting affected population groups. The research methods used are: analysis and synthesis; comparative analysis; system approach method; generalization and classification method. It is proven that social work in emergencies is an important component of the social protection system of the population. It is aimed at overcoming the social consequences of catastrophic events, supporting affected individuals, and restoring social stability. The effectiveness of social work depends on the level of professional training of specialists, interagency coordination, and active participation of civil society. For Ukraine, the development of this area is of strategic importance, since modern challenges require the formation of an effective system of social support for the population in crises. At the same time, the previously unresolved part of the problem remains the insufficient development of holistic models of social work in conditions of various types of emergencies (especially military ones), the limited number of empirical studies assessing the effectiveness of specific social interventions, the insufficient integration of social work into the state anti-crisis management system, the lack of adapted methods of working with various vulnerable groups (IDPs, veterans, children, the elderly), the gap between theoretical developments and the practice of social work, as well as insufficient attention to long-term social rehabilitation and restoration of communities.

Keywords: emergencies, social work, social resilience, emergency management.